

Téma:

**SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY –
Nemzetközi Gazdaságfejlesztés
és Külpolitikai Monitor**

Időszak:

2013. június

Dátum:

2013. július 15.

SZÁZADVÉG
ALÖZETVÁNY

SZÁZADVÉG
gazdaságkutató zrt.

STRATEGOPOLIS
KÖZMETROPOLITAI TANULMÁNYOK ÉS KUTATÁSOK

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú
szerződés teljesítésére készült.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	1
Nemzetközi Gazdaságfejlesztés.....	1
Befektetői hangulatbarométer	1
Külpolitikai Monitor	2
Ellátásbiztonság: A Nabucco projekt magyar külpolitikai aspektusai	2
Egyiptomi zavargások	2
A horvát csatlakozás magyar aspektusai	2
NEMZETKÖZI GAZDASÁGFEJLESZTÉS.....	3
Az FDI-áramlás globális alakulása 2012-ben és a kilátások	3
A 2012. év világszintű FDI folyamatai	3
Globális FDI kilátások 2013 és 2015 között	7
BEFEKTETŐI HANGULATBAROMÉTER	9
A hangulatbarométer módszertana	9
Kiemelt téma:	10
A K+F tevékenység és az informatikai szolgáltatások szerepe felértékelődött a befektetői döntésekben	10
Az üzleti és politikai környezetre vonatkozó válaszok	11
Általános üzleti környezet	11
Hatóságok és közigazgatás	11
Adórendszer	11
Közéleti, politikai kérdések.....	12
A cégek üzletfejlesztésével kapcsolatos kérdések	13
Megtérülés, bővítés.....	13
Beszállítói kapcsolatok	13
HR-kérdések	14
Problémás területek, az állami beavatkozás igénye	14
Támogatási rendszer	14
Infrastruktúra	15
KÜLPOLITIKA MONITOR	16
Ellátásbiztonság: A Nabucco projekt magyar külpolitikai aspektusai.....	16
Egyiptomi zavargások.....	18
A horvát csatlakozás magyar aspektusai	21

Vezetői összefoglaló

Nemzetközi Gazdaságfejlesztés

A globális FDI áramlás tavaly az alacsony bizalom és a kockázatkerülés miatt 18 százalékkal zuhant az előző évhez képest. A jelenlegi bizonytalansággal fémjelzett globális tőkepiacon így az a gazdaság szerezhethet versenyelőnyt, amely biztos gazdasági és politikai hátteret képes nyújtani a külföldi befektetők számára. A fejlődő piacok 2012-ben már több tőkét vonzottak, mint a fejlett gazdaságok, ami jelzi, hogy a legfőbb aggodalom a fejlett országokat övezte. Szektorok szintjén a szolgáltató ágazatok (üzleti szolgáltatások, kereskedelem, pénzügy és szállítás) voltak a legellenállóbbak, és a jövőre nézve is ezeket a területeket érdemes célozni a befektetési politikának, különös tekintettel a külpiacon részesedésünk növelésére. A globális FDI kilátások 2013–2015 között pozitívak, de jelentős negatív kockázatok övezik. Egy kérdőíves felmérés szerint Magyarországot megelőzik a lengyelek a legfőbb FDI célpontok listáján. Ezért célszerű továbbra is nagy hangsúlyt fektetni az FDI ösztönzésére, amennyiben az élen kívánunk maradni a külföldi működőtőkékért folytatott éles régiós versenyben.

Befektetői hangulatbarométer

A hangulatbarométer a hazánkban jelen lévő nagyvállalatok vezetőivel készített rövid interjúk alapján készít egyfajta keresztmetszetet a befektetők hangulatáról, várakozásairól és problémáiról – elsősorban a további befektetések elősegítése és a hazánkról külföldön kialakult kép javítása céljából. A hangulatbarométer második része is 25 cég válaszain alapul: iparágak és származási ország szerint is igyekeztünk reprezentatív kört felmérni. A cégek a Kormány által meghirdetett újrapiarosítási stratégiát nagyon pozitívan értékelik (92%-uk nyilatkozik úgy, hogy a cég számára a magyarországi jelenlét összességében sikeres, és több mint 80%-uk 3 éven belüli bővítésben gondolkodik. A termelő vállalatok jól körülhatárolható része érzékeli a szabályozási környezet gyakori változását és ezek a vállalatok ezt találták a jelenlegi legkomolyabb problémának a magyarországi üzleti környezetben. Mindazonáltal csak kisebb részük (36%) nyilatkozott úgy, hogy a szabályozási környezet változása az eredményességben is mérhető negatív hatással járt. A munkaerőpiacon történt fejleményeket a cégvezetők vegyesen ítélték meg: az általános vélemény a hazai munkaerőről nagyon pozitív, de a legfrissebb tendenciákat illetően kételyeket fogalmaztak meg. Egy olyan területet érintettek a kérdések, amelyben teljes a negatív válaszok túlsúlya. Ez az uniós források elérhetősége, a pályázatokkal kapcsolatos tapasztalatok: minden olyan vállalat (4/5-e a megkérdezetteknek), amely kapcsolatba került ezzel a rendszerrel, komoly hiányosságokkal szembesül. Ezekkel a kijelentésekkel ellentétben a közvetlen állami

támogatásban (pl. EKD, fejlesztési adókedvezmény) részesült cégek kivétel nélkül az állami szervek hatékony segítségéről számoltak be.

Külpolitikai Monitor

Ellátásbiztonság: A Nabucco projekt magyar külpolitikai aspektusai

2013. június 26-án eldőlt, hogy a Kaszpi térséget Közép-Európával összekötni hivatott Nabucco földgázvezeték nem épül meg; az alternatívaként megvalósuló Transz-Adria gázvezeték Magyarország szempontjából egyáltalán nem tölti be ugyanazt a stratégiai funkciót, amit a Nabuccónak szántak. Magyarország fontos és artikulált nemzeti érdeke a földgáz beszerzési forrásainak diverzifikációja. Az erre vonatkozó figyelem fókusza a Nabucco-döntést követően egy időre bizonyosan elfordul a Kaszpi térségről, és más potenciális források kerülnek a középpontba. Az Egyesült Államok rendelkezik az Európába irányított földgázexporthoz szükséges feltételekkel, a kivitel realizálása azonban számos politikai és gazdasági probléma függvénye. Amennyiben a magyar külpolitika – akárcsak a térségbeli – potenciális forrásként kíván tekinteni az Amerikából érkező cseppfolyósított földgázra (LNG), a régió államainak határozottan és koordináltan kell fellépniük a kedvező feltételek megteremtése érdekében. E folyamat egyik motorja lehet a magyar külpolitika.

Egyiptomi zavargások

Alig egy évvel az egyiptomi elnökválasztást követően ismét instabil helyzet alakult ki az észak-afrikai országban. A bizonytalanság elhúzódása semmiképp sem tesz jót a Nílus-menti országnak. A történeteknek van egy olyan olvasata is, mi szerint a demokratikusan megválasztott államfőt, katonai erők távolították el. Ha ebből indulunk ki, semmiképp sem tekinthető a demokratizálódás irányába tett lépésnek a mostani katonai puccs. A legégetőbb probléma, pedig a gazdasági nehézségek jelentős mértékű felerősödése.

A horvát csatlakozás magyar aspektusai

Magyarország számára a horvát csatlakozás jelentős lépésnek tekinthető mind politikai, mind gazdasági tekintetben. A két ország kitűnő kétoldalú kapcsolatainak köszönhetően a csatlakozás mind közép-, mind hosszútávon prognosztizálható előnyökkel jár Magyarország számára. Ezek közül mindenképp érdemes kiemelni, a közép-európai régió súlyának felértékelődését

Nemzetközi Gazdaságfejlesztés

Az FDI-áramlás globális alakulása 2012-ben és a kilátások

Az aktuális eseti elemzés során bemutatjuk az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) által készített World Investment Report 2013 legfrissebb FDI statisztikáit különböző dimenziók (országcsoportok, szektorok, tőketípusok) mentén. Ezt követően pedig áttekintjük a legfrissebb globális előrejelzést, valamint a multinacionális cégek és beruházásösztönző intézmények megkérdezésén alapuló FDI-várakozásokat.¹

A 2012. év világszintű FDI folyamatai

A globális működőtőke áramlás 2012 egészében 18,2 százalékot zuhant az előző évhez viszonyítva, így 1351 milliárd dollárt tett ki.² A jelentős mértékű visszaesés ellentétben áll azzal, amit az egyéb makroökonómiai változók mutattak a tavalyi évről. A GDP, a kereskedelem, a foglalkoztatás emelkedtek a világ egészét tekintve 2012-ben (lásd 1. táblázat). Szintén ellentmond az FDI statisztikáknak, hogy a tavalyi év monetáris politikája rendkívül laza volt: a fejlett országok jegybankjai tetemes likviditással látták el a globális tőkepiacot az alacsony kamatok és a kötvényvásárlások révén.

1. TÁBLÁZAT: A VILÁG FŐBB MAKROGAZDASÁGI VÁLTOZÓINAK ALAKULÁSA A VÁLSÁG ÓTA (SZÁZALÉK)

	2008	2009	2010	2011	2012
GDP	1,4	-2,1	4,0	2,8	2,3
Kereskedelem	3,0	-10,3	12,5	5,9	2,6
Beruházás	2,3	-5,6	5,6	4,8	3,7
Foglalkoztatás	1,1	0,5	1,3	1,5	1,3
FDI	-9,3	-33,0	15,8	17,3	-18,2

Forrás: UNCTAD [2013], 2. o.; Századvég-szerkesztés

A 2012-es drasztikus visszaesés a politikai bizonytalanság és a törékeny gazdasági környezet kombinációjaként értelmezhető, valamint eltérő okokból táplálkozott a fejlett és a fejlődő országok szintjén. Számos fejlett gazdaságban, főleg az eurózóna periferiális tagországaiban kialakult gazdasági és politikai válságok egymást érő sora negatívan befolyásolta a globális beruházási döntéseket. A fokozott kockázatkerülés, a gyenge bizalom és romló gazdasági teljesítmény együttesen megtörte az FDI bővülését. Szintén ebbe az irányba mutatott, hogy a fejlődő gazdaságok növekedése 2012-ben lassult. Ez a folyamat idén is folytatódni látszik és komoly negatív kockázatot jelent a világgazdaság teljesítményére nézve. A gyenge tavalyi FDI

¹ UNCTAD [2013]: Chapter I. Global Trends: The FDI Recovery Falters. In: World Investment Report 2013: Global Value Chains: Investment and Trade for Development. United Nations Publication, 2013. június

² Az UNCTAD az FDI áramlásának számbavételekor az úgynevezett speciális célú vállalatok működőtőke forgalmát is beszámítja.

teljesítményhez hozzájárulhatott még, hogy számos külföldi tulajdonú (multinacionális) vállalat alakította át portfólióját. A birtokolt eszközök átstrukturálása, kiruházások vagy áthelyezések egyaránt jelezték a befektetők bizalmatlanságát a gazdasági környezet iránt és a kockázatvállalási hajlandóság csökkenését. A beruházásról és a növekedésről áthelyeződött a fókusz a mérlegegyensúly megtartására.

Mindez jelzi, hogy bár a 2008-as válság után biztatóan bővült a külföldi működőtőke beáramlása, az átmeneti, de mégis gyakran jelentkező globális turbulenciák megnehezítik a tartós konszolidációt. Meglátásunk szerint a jelenlegi bizonytalansággal fémjelzett globális tőkepiacon jelentős versenyelőnyt szerezhet az a gazdaság, amely biztos gazdasági és politikai hátteret képes nyújtani a külföldi befektetők számára.

Az FDI beáramlása a fejlődő gazdaságokba³ ellenállóbbnak bizonyult a turbulenciákkal szemben. Ennek köszönhetően 2012-ben 703 milliárd dollárt kitevő működőtőke áramlott be, ami az előző évi historikus rekordhoz képest csupán 4,4 százalékos csökkenést jelent. A globális FDI áramlás 52 százaléka köthető így a fejlődő régióhoz, mint fogadó országhoz. Ezzel ellentétben a fejlett országokba érkező FDI közel 32 százalékkal, 561 milliárd dollárra zuhant a tavalyi évben.⁴ Ez is jól jelzi, hogy a globális tőkeáramlás elsősorban a fejlett világban jelentkező problémákra reagált negatívan. A tőkeáramlási statisztikák regisztrálása, vagyis 1970 óta 2012 volt az első év, hogy a fejlődő országok vonzóbb célpontnak számítottak, mint a fejlettek.

Országok szerinti bontásban vizsgálva is tapasztalható a hangsúlyeltolódás: 2012-ben a 20 legfőbb célpontból kilenc fejlődő gazdaság volt. Közülük is négy az első 5 FDI célpont között szerepel.⁵ A lista 6. helyén találjuk az első EU-tagot, az Egyesült Királyságot, ahova 2012-ben 62 milliárd dollárt kitevő működőtőke áramlott. Ez nagyjából a harmada az 1. helyezett USA és fele a 2. helyezett Kína által regisztrált értéknek. Magyarország az abszolút tőkevonzás tekintetében a 21. helyet szerezte meg: az UNCTAD számításai szerint 13,5 milliárd dollár működőtőke érkezett hazánkba tavaly. Ezzel messze megelőzzük a visegrádi országokat. Fontos ugyanakkor, hogy az UNCTAD nem szűri ki a statisztikákból az átfolyó tőkét és az eszközportfólió átrendezést, ami hazánk esetében jelentősen felfelé torzítja az eredményeket.⁶

³ Az UNCTAD besorolása szerint fejlett, fejlődő és átmeneti gazdaságok vannak. A csoportok részletezése az UNCTAD [2013] 213–216. oldalán található meg. A szervezet Magyarországot – ahogyan az EU-27 többi tagállamát – a fejlett országok közé sorolja. Horvátország 2013. július 1-től az EU tagja, ám az UNCTAD a legutóbbi kiadványában még az átmeneti gazdaságok között tartotta számon.

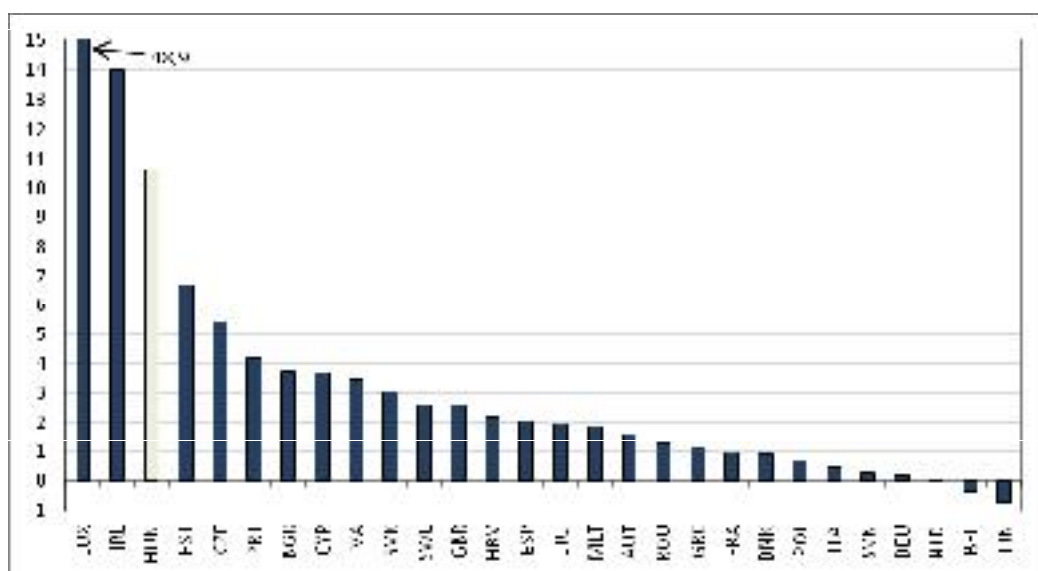
⁴ Ezzel a globális áramlás 41,5 százaléka a fejlettekhez, míg a fennmaradó rész az átmeneti gazdaságokhoz köthető.

⁵ A legjobb öt ország sorrendben: Egyesült Államok, Kína, Hong Kong, Brazília és Brit-Virgin Szigetek.

⁶ Az MNB közvetlentőke-befektetésekre vonatkozó 2012-es statisztikái szerint a fizetési mérlegben elszámolt FDI 10,1 milliárd euró volt. Ebből azonban 3 milliárd euró eszközportfólió-átrendezés révén, további 4 milliárd euró pedig átfolyó tőkeként került elszámolásra. Így az FDI 70 százaléka a nemzetgazdaság külső finanszírozását és gazdasági potenciálját nem érintő tranzakció volt.

Amennyiben az abszolút értékek helyett az ország GDP-jéhez viszonyítjuk a beáramlott FDI-t, jelentősen átrajzolódik az országok közötti sorrend: a lista élére olyan országok kerülnek, melyek jelentős off-shore tevékenységet folytatnak, vagyis magas az átfolyó tőke értéke (Brit-Virgin Szigetek, Kajmán-szigetek, Luxemburg az első három helyezett). Luxemburgot nem számítva az első EU-tagállam a listán Írország, ahová a GDP 14 százalékát kitevő FDI áramlott be 2012-ben és ezzel az összetett lista 18. helyén áll. Magyarország a következő uniós tagország: nálunk a bruttó hazai termék közel 11 százaléka áramlott be tavaly, amivel világszinten még épp beférünk a legjobb 30 ország közé.

1. ÁBRA: AZ EU-28 GDP-ARÁNYOS FDI BEÁRAMLÁSA 2012-BEN (SZÁZALÉK)

Forrás:

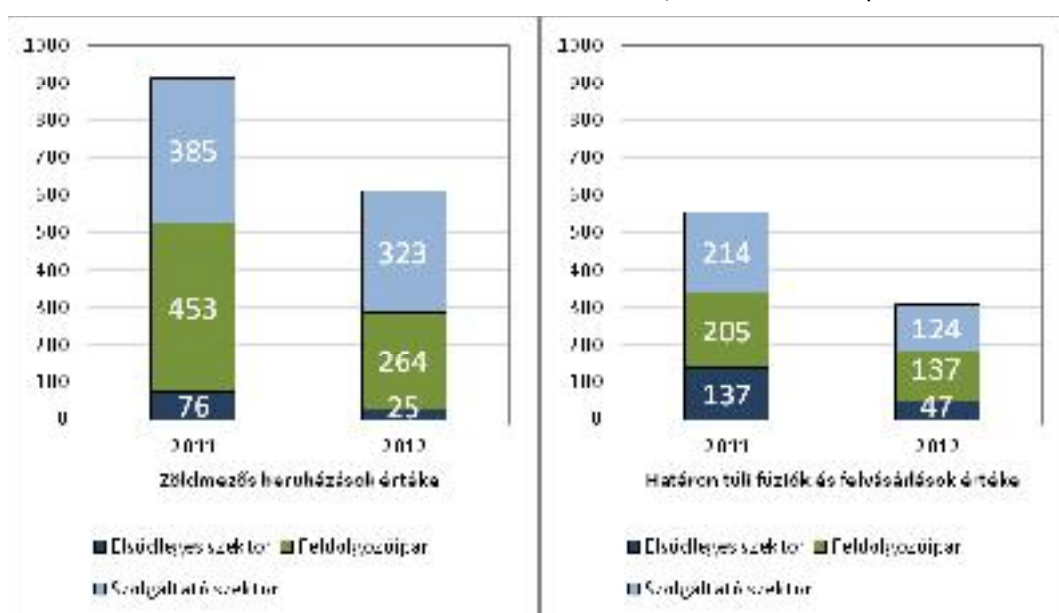
UNCTADStat alapján Századvég-számítás

Az FDI beáramlás 2012-es trendjeit szektoronként is érdemes megvizsgálni. Az UNCTAD a részletes szektorális statisztikák hiányában csak becsülni tudja a működőtőke beáramlását. A becslés a határon túli fúziókra és felvásárlásokra (a továbbiakban: fúziók) és a zöldmezős beruházásokra épül. Globálisan nézve a zöldmezős beruházások becsült értéke 33 százalékkal zuhant 2011 és 2012 között, így összesen 612 milliárd dollárt tett ki. Ez az elmúlt 10 év mélypontjának számít. A fúziók és felvásárlások értéke is közel a felére zuhant egy év alatt, a 2009–2010-ben regisztrált szintre (lásd 2. ábra).

Annak ellenére, hogy a fúziók és felvásárlások, valamint a zöldmezős beruházások értéke nagymértékben csökkent, a számuk ennél visszafogottabb visszaesést mutat – 15 százalék az előbbi, 11 százalék az utóbbi esetében. Ez azt jelzi, hogy a befektetők elsősorban nem a projektek leállításával, hanem a befektetési összeg csökkentésével reagáltak a bizonytalan gazdasági környezetre.

Mindhárom szektorban⁷ jelentősen zsugorodott az FDI aktivitás, de annak mértéke eltérő. A primer szektorban mind a zöldmezős beruházások, mind a fúziók csökkentek. Ennek elsődleges oka a bányászatot érintő jelentős kiruházási folyamat volt. A szekunder szektorban könyvelték el 2012-ben a legnagyobb mértékű visszaesést, ami az államok fejlettségi szintjétől független jelenség volt. Ennek oka véleményünk szerint a gyenge globális kereslet és az ipari termelés lassuló bővülése, így kevésbé volt vonzó a külföldi befektetők számára ez a szektor. A szolgáltató ágazatokban volt a legalacsonyabb a visszaesés mértéke, ugyanis a legtöbb gazdaságban ez maradt a húzóerő. A fejlődő országokban mindösszesen 4 százalékkal, globálisan 8 százalékkal esett vissza a zöldmezős beruházások értéke 2011 és 2012 között.

2. ÁBRA: FDI PROJEKTEK SZEKTORONKÉNTI BONTÁSA, 2011–2012 (MILLIÁRD DOLLÁR)

Forrás: UNCTAD [2013], 8. o.; Századvég-szerkesztés

A fentiek alapján úgy véljük, hogy a jelenleg is bizonytalan gazdasági környezetben elsősorban azon ágazatokat kell célozni FDI ösztönzés szempontjából, melyek a tercier szektorban találhatóak. Ezt kiegészítendő, Magyarország számára üdvözlendő lenne olyan beruházások ösztönzése a szolgáltató szektorban, melyek erősítik a külpiaci részesedésünket. Az elmúlt évek során is az üzleti szolgáltatások, kereskedelem, pénzügy és szállítás ágazatok jártak az élen az FDI célpontjait tekintve és a 2012-es globális tőkeáramlás visszaesése is ezeket az ágazatokat érintette legkevésbé.

⁷ A primer vagy elsődleges szektorba tartoznak a természet elsődleges nyersanyagainak kitermelésével foglalkozó ágazatok. A szekunder vagy másodlagos szektorba tartozik a feldolgozóipar, azaz minden iparág, ami az elsődleges nyersanyagok feldolgozását végzi. A tercier vagy harmadlagos szektorba tartoznak a tágabb értelemben vett szolgáltatások.

A zöldmezős beruházásokra vonatkozó adatokat 2006-tól vizsgálva a visegrádi régióban megállapíthatjuk, hogy a leggyengébb éven vagyunk túl. Magyarországon összesen 2,5 milliárd dollárnyi zöldmezős beruházást hajtottak végre 2012-ben, ami a folyó áron számolt GDP közel 2 százalékának felel meg, ami 2011-hez képest GDP-arányosan 0,3 százalékos csökkenést jelent. Csehországban a 2011. évi GDP-arányos 2,3-ról 1,4 százalékra csökkent a zöldmezős beruházások értéke. Lengyelország idén a V4 vezetője volt ebben a tekintetben, 2011 és 2012-ben is 2,4 százalék volt a GDP-arányos zöldmezős beruházás. Szlovákiában – elsősorban a jelentős gépjárműipari beruházásoknak köszönhetően – 2011-ben a GDP közel 6, idén viszont már csak 1,6 százaléka érkezett zöldmezős beruházásként.

Globális FDI kilátások 2013 és 2015 között

Az UNCTAD [2013] legfrissebb előrejelzése szerint az FDI áramlás 2013-ban a világ egészét tekintve újból emelkedni fog, azonban csak visszafogott, 3,6 százalékos mértékben. A befektetői bizalom lassú, fokozott emelkedése már idén megkezdődött, ugyanakkor jövőre lehet érdemi hatása a működőtőke aktivitásra. Ennek megfelelően 2014-ben már 17,1 százalékkal bővíthet a globális FDI-áramlás. Középtávon is folytatódhat a közvetlentőke-befektetések világszintű emelkedése, így 2015-re már az 1800 milliárd dollárt is elérheti a külföldi beruházás értéke. Ez egyben azt is jelenti, hogy középtávon visszatérhet a 2008-as válság előtt tapasztalt aktivitás.

Az előrejelzést jelentős negatív kockázatok övezik, melyek egyik forrása a globális pénzügyi rendszer strukturális gyengesége, továbbá az EU gyenge gazdasági teljesítménye. Szintén a negatív kockázatok növeli, hogy a politikai bizonytalanság visszavetheti a lassan emelkedő bizalmat. Ez utóbbira jó példa az elmúlt időszak török és egyiptomi zavargásai. Véleményünk szerint az Egyesült Államok jegybanki szerepét betöltő Fed döntése, miszerint még az idén csökkenti vagy megszüntetni az eszközvásárlási programját, szintén negatív kockázatként jelentkezik. A szigorúbb monetáris politika mérsékelné a likviditást a világ pénzpiacain, és megnövelné a befektetések elvárt hozamát.

Az UNCTAD által készített kérdőíves felmérés, a World Investment Prospect Survey 2013–2015 alapján is pozitív a jövőkép. A megkérdezettek kevesebb, mint harmada vélte úgy, hogy rossz lesz az idei évben a beruházási környezet, míg ötödük optimista volt a rövid távú kilátásokat illetően. A 2014-es várakozásokat tekintve már a válaszadók 40 százaléka pozitívan tekintett a jövőbe, és 2015-re arányuk már 54 százalékra emelkedett.

Az iparági kilátásokról kérdezve a 159 multinacionális vállalatot, az a kép rajzolódott ki, hogy rövidtávon csak a szolgáltató szektorban várnak érdemi FDI fellendülést, ám jövőre, illetve 2015-ben fokozatosan megindulhat a működőtőke a feldolgozóipari szektorba is. A megkérdezésben résztvevő befektetésösztönző intézmények (Investment Promotion Agency, IPA) hasonló véleménnyel voltak: elsősorban a tercier szektorban, azon belül is az üzleti szolgáltatások területén látnak érdemi bővülési lehetőséget rövidtávon. Középtávon azonban

már az elektronikai gépgyártás területén is számos lehetőség nyílhat – vélik a megkérdezett európai és észak-amerikai intézmények.

A válaszadó multinacionális cégek rangsorolták az országokat is abból a szempontból, hogy 2013–2015 között hol terveznek külföldi beruházásokat. A válaszadók 46 százalékánál az első helyezett Kína lett, majd őt követi az Egyesült Államok 45 százalékos részaránnyal. Várhatóan tehát középtávon már nem az Egyesült Államok lesz az FDI legfőbb célpontja. Magyarország nem került be a legjobb 20-ba, ami azt jelenti, hogy a válaszadók kevesebb, mint 5 százaléka látja úgy, hogy Magyarország lenne az elkövetkező években az elsődleges befektetési célpontja. Hazánkat a régióból Lengyelország előzi meg, amit a multinacionális vállalatok nagyjából 10 százaléka tart az elsőszámú FDI célpontnak. Ez mindenképpen intő jel arra nézve, hogy erősíteni szükséges a hazai befektetés ösztönzést, amennyiben az élen kívánunk maradni a külföldi működőtőkékért folytatott éles régiós versenyben.

Befektetői hangulatbarométer

A hangulatbarométer módszertana

A nagyvállalatok felsővezetői (érdemi döntéshozói) nehezen megközelíthető alanyai bármiféle vélemény-kutatásnak: nem szívesen nyilatkoznak, az érzékeny kérdések előtt elzárkóznak, vagy akár belső vállalati szabályzat köti a kezüket a válaszadásban. A vezetők véleményét nem lehetséges hagyományos kérdőívekkel mérni, a kérdezőnek inkább egy jól behatárolt témakör mentén célszerű végigbeszélgetnie a rendelkezésre álló, többnyire igen rövid időt.

Természetesen a hangulatbarométer összeállításakor törekedtünk arra, hogy a megkérdezett 25 cég(vezető) megfelelően reprezentálja a Magyarországon befektetett nagyvállalatok körét, mind a cégek származási országa, mind mérete, mind pedig a szektorok szerint:

- **Származási ország szerinti megoszlás**

- 6 amerikai
- 4 német
- 2 japán
- 2 angol
- 1 francia
- 1 osztrák
- 1 olasz
- 1 finn
- 1 egyesült arab emírségekbeli
- 1 indiai
- 1 holland
- 1 egyiptomi
- 1 kínai
- 1 svájci
- 1 magyar

A felsorolást áttekintve látható, hogy az amerikai cégek az FDI-küldő országok rangsorához képest valamelyest felülreprezentáltak, ami annak köszönhető, hogy ezen vállalatok vezetői szívesebben válaszoltak a kérdésekre, jobban bíznak a kormányzati visszacsatolás hasznában.

- **Méret szerinti megoszlás (Magyarországon foglalkoztatottak száma)**

- 0-200 fő: 6 cég
- 201-500 fő: 12 cég
- 501-1000 fő: 5 cég
- 1000 fő felett: 2 cég

- **Szektorok szerinti megoszlás:**

- autóipar 7 cég
- szolgáltató központok 5 cég
- informatika 4 cég
- élelmiszeripar 4 cég

- elektronika 1 cég
- orvosi műszergyártás 1 cég
- gépgyártás 1 cég
- energiatermelés 1 cég
- vegyipar 1 cég

A cégek és a megkérdezett vezetők nem adták hozzájárulásukat ahhoz, hogy adataik egyenként és egyértelműen azonosíthatóan szerepeljenek ebben az összefoglalóban.

Kiemelt téma:

A K+F tevékenység és az informatikai szolgáltatások szerepe felértékelődött a befektetői döntésekben

A Nemzetgazdasági Minisztérium államtitkára, Cséfalvay Zoltán a közelmúltban egy befektetői fórumon azzal büszkélkedett, hogy Magyarországon a kutatás-fejlesztésre költött összeg 2012-ben elérte a GDP 1,2%-át, amely rekordot jelent. A korábbi évekhez képest valóban impozáns adat mögött jórészt az áll, hogy a hazánkban termelő nagyvállalatok jelentős része investált K+F tevékenységbe.

A befektetői barométer összeállításakor a kutatás-fejlesztésre irányuló kérdéseket kiemelten értékeltük, tekintettel arra, hogy a hazai ipar hosszú távú versenyképessége szempontjából kulcsfontosságú területről van szó. A 25 ebben a körben megkérdezett vállalat közül 18 folytat jelenleg is K+F tevékenységet Magyarországon, és 8-an e téren bővítést, fejlesztést is terveznek a következő fél évben. Az egész területet érintő válaszaikat összegezve az alábbi megállapításokat emelnénk ki:

- A kutatás-fejlesztés, különösen a termékfejlesztés a beszállítói lánc egyre alacsonyabb szintjein is megjelenik. Az autóiparban már a harmad-, sőt negyedkörös beszállítók számára is előírás saját fejlesztések kivitelezése.
- Magyarországon a kutatás-fejlesztésért és innovációért felelős állami szervezetrendszer gyenge, a meglévő források felkutatása és kiaknázása bonyolult. (Több cég kifejezetten megnevezte a Nemzeti Innovációs Hivatalt mint a K+F-ért felelős, de a vállalatok számára láthatatlan szervezetet.)
- Az informatikai szakterületet nevezte meg 5 cég is, ami Magyarországon a régiós versenytársakénál fejlettebb. Itthon megfelelő potenciális alvállalkozókat/beszállítókat és kiváló tudású programozókat találnak a vállalatok. (Ez összecseng a Google tavalyi kutatásával, amely azt találta, hogy Közép- és Kelet-Európában Magyarországon függ össze a GDP legnagyobb százaléka közvetlenül is az internet-gazdasággal.)
- A kutatás-fejlesztésért felelős cégek központok Magyarországra telepítése előtt két jellemző akadály áll:
 - Több nagyvállalat nem meri kihelyezni a cégek központból ezt a kulcsfontosságú tevékenységet, Magyarország pedig nem ismert a szellemi tulajdonjogok védelmének hatékonyságáról.
 - A felsőoktatásból Budapesten kívül nem kerül ki megfelelő mennyiségű képzett mérnök vagy informatikai szakember.

Az üzleti és politikai környezetre vonatkozó válaszok

Általános üzleti környezet

A megkérdezett cégvezetők közül érdekes módon a külföldiek nyilatkoztak a leginkább pozitívan a magyar üzleti környezetről: a több országban is tapasztalatot szerzett menedzserek szerint a nyugat-európaihoz hasonló problémákkal találkoztak csak, az ázsiai vagy latin-amerikai leányvállalatoknál sokkal komolyabb kihívást jelent a hatóságoknak való megfelelés. A magyar nemzetiségű cégvezetők az átlagosnál sötétebben látják a gazdaság és a szektoruk helyét általában.

A Kormány politikáját, amely a termelő ágazatokra és a hozzájuk szorosan kapcsolódó szolgáltatásokra épít, a megkérdezett cégvezetők 72%-a hallotta és mindannyian helyeslik azt, a válaszok közt kiemelve:

„A német gazdaság is azért maradt talpon a válságban, mert a nagy hozzáadott értékű termelést és a kapcsolódó innovációt megtartotta, Magyarország is helyesen teszi, ha erre az útra lép.” (amerikai cégvezető)

Hatóságok és közigazgatás

Két megkérdezett cég is bővítési projekt előtt áll és környezetvédelmi engedélyt kell szereznie a beruházás megkezdése előtt. A 25 szakhatóságot is érintő, bizonytalan ideig tartó eljárás azonban aggodalommal tölti el a cégvezetőket, noha környezetvédelmi szempontból mindkét eset egyszerűnek tekinthető.

A kritikai megjegyzések azonban, ahogy a fenti példák esetén is, az eljárásrendre és a szabályozásra vonatkoztak, a konkrét hatósági ügyintézőkkel és vezetőkkel pozitív és javuló kapcsolatról számoltak be a cégvezetők. Három olyan megkérdezett is volt, aki kiemelte, hogy a kormányablakkal, illetve a kormányhivatalok felállításával a vállalat szemszögéből nézve nagyot javult a magyar közigazgatás elérhetősége és hatékonysága is.

Speciális terület az élelmiszeripar, a megkérdezett három cég közül kettő esetében a közelmúltban is volt konfliktus a területért felelős hatóságokkal, de egyetlen esetben sem jutott el az ügy bíróságig.

Adórendszer

A Magyarországra települt cégek számára a versenyképesség fenntartásának legfontosabb külső faktora az adórendszer működése. Ennek több vetülete van, a legfontosabb megállapításokat és előfordulási gyakoriságukat a válaszokban az alábbi táblázat foglalja össze:

A cégvezetők által adott válaszok

Előfordulás
válaszokban

a

A magyar adórendszerben a szabályok túl gyakran változnak	96%
A magyar adórendszer befektetőbarát	76%
A magas ÁFA-szint és a kapcsolódó eljárási szabályok ártanak a cég versenyképességének	40%
A helyi adók túl magasak, beszedésük bonyolult	56%
A társasági adó szintje kedvező	84%
A sokféle jogcímen beszedett kisadók indokolatlan terhet jelentenek az adminisztrációs oldalon	68%

A versenyképes adórendszerhez hozzátartozik az adóhatóság hozzáállása is. „Sajnos Magyarországon az adóhivatal nem szolgáltat”, jegyezte meg egy német autóipari cég vezetője, hozzátéve, hogy ÁFA-visszafizetési ügyükben még az ügyintézővel sem tudnak érdemben tárgyalni. Jellemző az az eset is, amikor a cég maga vette észre és jelezte a környezetvédelmi termékdíjjal kapcsolatos hibáját. Az elmaradt adón kívül a bírsággént befizetendő rész a hiányzó összeg háromszorosa volt, komoly problémát okozva ezzel a helyi menedzsmentnek. Speciális, de két céget is érintő kérdés volt az ÁFA-szabályok 2011-es változásából fakadó helyzet: a raktárbérlés számlázásánál a magyar bérbeadó ÁFA-val terhelt számlát állított ki, helytelenül – most a jogkövetkezmények a vétlen külföldi cégeket is sújtják.

Közéleti, politikai kérdések

Az előző hangulatbarométerben leírtuk, hogy a legtöbb cégvezető nem szívesen válaszol direkt politikai kérdésre, a téma Magyarország általános megítélése felől közelíthető.

A most megkérdezett 25 cég közül egy sem számolt be arról, hogy a magyar politikai helyzet súlyosan befolyásolta volna valamely üzleti döntésüket, viszont szinte mindegyik cég folyamatosan készít jelentést az anyavállalat számára a gazdasági mutatók alakulásáról.

Az elmúlt időszak legfontosabb, a cégvezetőket is érdeklő eseménye az uniós túlzottdeficit-eljárás megszüntetése volt Magyarországgal szemben. Ezzel kapcsolatban a cégvezetők többsége úgy nyilatkozott, hogy kedvező fejlemény, de nincs direkt hatással az üzletre. Három, a bővítésről szóló döntés előtt álló cég említette meg, hogy „ez is egy érv a board előtt, amit használni fogunk” (német cégvezető).

A kormányzat külpolitikai aktivitására kérdezve az európai és amerikai cégek semleges hozzáállást mutattak, viszont mind az arab (UAE és Egyiptom), mind a távol-keleti cégek kiemelték, hogy „figyelik és értékelik” a magyar Kormány keleti irányba tett kapcsolatépítő erőfeszítéseit. Egyértelmű, hogy ezekben a relációkban a külpolitika és a befektetésösztönzés sikeressége között szoros korreláció van.

A cégek üzletfejlesztésével kapcsolatos kérdések

Megtérülés, bővítés

Az ipari befektetések Magyarországon – természetesen a szektortól függően – az átlagosnál jobb megtérüléssel kecsegtetnek. Ebben a hazánkban elérhető, a hatékonyságához képest kedvező árú munkaerő, a jó infrastruktúra és az állami támogatások egyaránt szerepet játszanak. A cégeken belüli szolgáltató központok Magyarországra telepítése pedig már nemcsak a jól képzett munkaerő-alapanyag miatt merül fel a nagyvállalatok döntéshozóiban, hanem erre gyakorlatilag egy teljes iparág épült fel az elmúlt időszakban – az ilyen befektetések esetén is érvényesül az egyik beruházás indukálja a másikat elv.

A bővítési szándékot minden interjú kulcskérdéseként kezeltük és több oldalról is megközelítettük (versenyképesség, üzleti környezet, állami támogatások). Összességében az alábbi eredmények születtek:

Folyamatos létszámbővítés folyik a cégnél	10 cég
Bővítést tervez a meglévő infrastruktúrával	6 cég
Infrastrukturális vonzattal is járó beruházást tervez a közeljövőben (pl. zöldmezős beruházás)	4 cég
Bővítési szándéka van 1-3 éven belül	1 cég
Nem tervez bővítést Magyarországon	4 cég

Jól látható a bővítési tervekben az a tendencia, hogy a Távol-Keletről bizonyos termékek gyártását a cégek visszahelyezik Európába. Az előzetes feltevésünk az volt, hogy ez elsősorban a magas hozzáadott értékű termékekre, az ún. high-tech iparra jellemző. Ennek valamelyest ellentmond, hogy a felmérésben 3 cég is szerepelt, ahol a bővítés tulajdonképpen ázsiai termelés Magyarországra helyezését jelenti: egy sportszereket gyártó német vállalat, egy ázsiai tulajdonban lévő (bár magyarként jegyzett) élelmiszeripari cég és egy japán informatikai vállalat helyez át hazánkba termelési kapacitást.

Beszállítói kapcsolatok

Minden nagyvállalat érdekelt abban, hogy megfelelő helyi beszállítók kiválasztásával költségeit csökkentse. Ez azonban nem jelenti automatikusan magyar mikro-, kis- és közepes vállalkozások alkalmazását. Különösen az autóiparban jellemző, hogy a kialakult beszállítói láncokba nagyon nehéz bekerülniük a hazai, tapasztalatlan cégeknek. A megkérdezett vállalatok körében a magyar tulajdonú kkv-k aránya az alábbiak szerint alakult:

Magyar beszállítók aránya 50% fölött	1 cég	élelmiszeripar
Fontos magyar beszállítókkal dolgozik	17 cég	autóipar, élelmiszeripar, elektronika, ICT, stb.
A magyar beszállítók aránya 10% alatt van	5 cég	autóipar, ICT
Nincs még komoly magyar beszállítója	2 cég	SSC, gépgyártás

A beszállítófejlesztést célzó kérdésekre adott válaszokból az derül ki, hogy a cégek kivétel nélkül nyitottak az állami partnerséggel megvalósuló programokra, vagy igénybe vennének ilyen irányú támogatásokat:

- „Volt sikertelen pályázati kör; ha a célnak megfelelőbb lenne a kiírás, újra jelentkeznénk.” (német tulajdonú autóiipari cég magyar vezetője)
- „A pályázati feltételek megadásakor nem szabadna figyelmen kívül hagyni a nagyvállalatok érdekeit.” (német autóiipari cég)
- „Nem jutott el hozzánk információ a beszállítói támogatásokról.” (japán cég vezetője)

HR-kérdések

A munkaerő minőségével kapcsolatban a 25 megkérdezett egyike sem fogalmazott meg érdemi kritikát, azonban az elérhetőség külön felmerülő kérdés. Több vállalat jelzett problémákat, amelyek azonban nagyon szerteágazóak:

- „Budapesten még lehet találni informatikában jártas mérnököket, de a vidéki próbálkozásaink kudarcot vallottak.” (amerikai cégvezető)
- „A HR-cégek Magyarországon nem hozzák azt a szolgáltatási színvonalat, amit otthon megszoktunk, még a multik sem.” (angol cégvezető)
- „Az SSC-kben olyan nagy a fluktuáció, amit most már nehezen tudunk kezelni. Ez véleményem szerint az új betelepülők bérfelhajtó hatásának köszönhető.” (angol cégvezető)
- „Kezdetben nehéz volt a munkásokat önállóságra és felelősségvállalásra szoktatni, a magyar oktatási rendszer tapasztalataink szerint ezeket a képességeket nem fejleszti.” (amerikai autóiipari cégvezető)

Véleményünk szerint az oktatási intézmények és a cégek közötti kapcsolat javítása látványos eredményeket hozna a HR-területen is, most csak a cégek kisebb hányada foglalkozik ezzel.

Problémás területek, az állami beavatkozás igénye

Támogatási rendszer

2013 második felére jól láthatóan leállt az uniós pályázatok rendszere, ez elsősorban a kkv-k számára komoly érvágás, de a nagyvállalatok vezetői is szinte kivétel nélkül panaszkodtak a helyzetre. (Ennek oka az is, hogy a Nemzeti Bank által meghirdetett kedvezményes hitelprogram csak kkv-k számára elérhető, így a nagyvállalatoknak nem marad sok csatorna a források eléréséhez.)

A központi költségvetés felől érkező állami támogatások rendszerével kapcsolatban is (ez jelenti az egyedi kormánydöntéssel nyújtott támogatásokat, a fejlesztési adókedvezményt, a munkahely-teremtési támogatást és képzési támogatást) fogalmaztak meg kritikát a megkérdezett cégek de magát a rendszert átláthatónak és alapvetően jónak minősítették. A

problémák a lassú ügyintézés, a határidők láthatatlanságát és néhány félreértésből adódó zökkenőt jelentettek:

- „Hiába vártuk a fejlesztési adókedvezményről szóló kérelmünkre a választ a minisztériumtól, amikor többszöri kérdésünkre végre felvilágosítottak, hogy ilyen nem is lesz, automatikusan igénybe vehetjük a kedvezményt.” (amerikai cégvezető)
- „Állítólag az EKD-rendeletben nincsenek is határidők! Jó ez a készpénz-támogatás, csak nehéz vele így kalkulálni.” (francia cégvezető)
- „Az állami ügynökség emberei segítőkészek, de szinte minden kérdésünkre azt válaszolják, hogy talán jövő héten.” (angol cégvezető)

Infrastruktúra

Az állami beavatkozást és fejlesztést a cégek már nem az alap logisztikai-közlekedési-informatikai infrastruktúra terén várják (azzal többé-kevésbé elégedettek), hanem kifejezetten az ipari létesítmények, ipari parkok tekintetében.

A válság ezen a területen úgy alakította át a trendeket, hogy a legtöbb beruházó kész, bérelhető vagy lízingelhető ingatlant keres az új létesítménye számára is. Magyarországon pedig jó minőségű kész, vagy félkész üzemcsarnokot, logisztikai bázisnak alkalmas raktárépületet nagyon nehéz találni.

Külpolitika Monitor

Ellátásbiztonság: A Nabucco projekt magyar külpolitikai aspektusai

Bevezetés

A Kaszpi-tengeri Shah Deniz óriás földgázmező kitermelési jogait birtokló konzorcium⁸ 2013. június 26-án hivatalosan bejelentette, hogy a hazánk részvételével tervezett Nabucco Nyugat gázvezeték-projekt helyett a kelet-közép-európai régiót elkerülő Transz-Adria (TAP) földgázvezetékét választja a mező 2018-tól termelésbe állított második fázisából származó földgáz európai piacokra történő eljuttatására.⁹ A döntés az előzetes várakozások alapján nem nevezhető meglepőnek, ennek ellenére azonban komoly (negatív) hatást gyakorol Magyarország és régiós szomszédaink energiabiztonságának közép és hosszú távú jövőjére.

Alaptézisek

1. Magyarország energiamixében a jelenlegi látható fogyasztási tendenciák alapján közép és hosszú távon is jelentős szerepet játszik a földgáz. Egyoldalú gázimport-függőségünk súlyos ellátásbiztonsági kockázatot, annak tartóssá válása pedig jelentős árkockázatot is jelent a hazai fogyasztóknak.¹⁰
2. A Nabucco Nyugat opció bukásával Magyarország megítélésünk szerint hosszú időre elveszíti a reális esélyt arra, hogy a Kaszpi-tenger térségének (azeri, türkmén és kazah) földgázkészleteiből Oroszországot elkerülő szállítási útvonalon hozzájusson.¹¹ A minden bizonnyal megépülő Déli Áramlat gázvezeték hazánk szempontjai közül megfelel a kiszámíthatóság kritériumának, a forrásdiverzifikáció szempontjának azonban nem.
3. A Nemzeti Energiastratégiában is rögzített forrásdiverzifikációs célhoz tehát alternatív forrásokat kell keresni, amiben a magyar külpolitika kiemelt feladata, hogy a kelet-közép-európai régióban kézzelfogható módon erősítse az együttműködést a földgázszállító infrastruktúra terén. Ezt a célt az Európai Unió középtávú energetikai és átfogó infrastrukturális fejlesztési céljai is támogatják
4. Az orosz gázszállításokat kiegészítő potenciális földgázforrások ma a következők:
 - létező, konvencionális kitermelésből származó földgáz nyugat-európai gázhubokon keresztül;

⁸ A Shah Deniz konzorcium jelenlegi tagjai: BP (Egyesült Királyság, operátor), Statoil (Norvégia), SOCAR (Azerbajdzsán), LUKOIL (Oroszország), TOTAL (Franciaország, NIOC (Irán), TPAO (Törökország).

⁹ Forrás: http://www.upi.com/Business_News/Energy-Resources/2013/06/26/OMV-Nabucco-West-loses-out/UPI-74071372248140/?rel=50731372677022. Letöltés dátuma: 2013. július 12.

¹⁰ Nemzeti Energiastratégia 2030, 129. p. Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, 2012. Forrás: <http://www.kormany.hu/download/4/f8/70000/Nemzeti%20Energiastrat%C3%A9gia%202030%20teljes%20v%C3%A1ltozat.pdf>. Letöltés dátuma: 2013. július 12.

¹¹

Vö.:

[http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=41090&tx_ttnews\[backPid\]=685&no_cache=1#UeMVH21iojh](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=41090&tx_ttnews[backPid]=685&no_cache=1#UeMVH21iojh). Letöltés dátuma: 2013. július 12.

- a világpiacon pótlólagosan jelentkező, nem konvencionális kitermelésből (pl. palagáz) származó földgáz, különös tekintettel a potenciális európai lehetőségekre (Lengyelország, Ukrajna, Románia), valamint az Egyesült Államok készleteire;

5. Bár mindkét fenti alapeset valóra váltása komoly infrastrukturális beruházásokat feltételez, a magyar külpolitikának elsősorban a nem konvencionális beszerzési források felmérésének érdekében érdemes jelenleg tájékozódnia.

Az USA-opció

Az elmúlt időszakban, elsősorban az amerikai palagáz-forradalomra érkezett természetes reakcióként tengerentúli és európai szakértők tömegesen kezdtek el azzal a lehetőséggel foglalkozni, hogy a felfutó amerikai földgáz-kitermelés volumene idővel megteremti az amerikai földgáz-export lehetőségét, melyből akár a jelenleg az orosz gáznak erősen kitett Közép-Európa is profitálhat. Az ezzel kapcsolatos elemzői, politikai és újságírói lelkesedés egyelőre megalapozatlan, a robusztus amerikai földgáz-export előtt ugyanis számos akadály és kérdés áll.¹²

Az első, nagyon is valós korlát adminisztratív-nemzetbiztonsági politikai jellegű: az Egyesült Államokból ugyanis földgáz csak külön engedéllyel vihető ki. Az engedély kérelem elbírálását végző energetikai minisztérium (DOE) az export közérdekkel való összeegyeztethetőségét vizsgálja. Az Amerikával szabadkereskedelmi megállapodással rendelkező államok többsége esetében viszont az exportengedély gyakorlatilag automatikusan kiadandó. A szabályozás elvileg az exportőröknek kedvez, ugyanakkor jelenleg csekélynek mondható a vonatkozó, precedensértékű minisztériumi döntéshozatali tapasztalat. Egyes politikai szereplők éppen ez utóbbi aggály miatt igyekeznek speciális könnyítést kiharcolni pl. a NATO-szövetséges országokba irányuló földgáz-export esetében.¹³

A potenciális amerikai földgáz-export körüli problémák másik csoportja kifejezetten gazdasági jellegű. Ilyen távolságokra, óceánokon keresztül ugyanis már a cseppfolyósított földgáz (LNG) technológiai megoldása az általános, mely feltételezi a megfelelő, kompresszorállomásokkal ellátott ipari kikötői kapacitások meglétét mind az exportáló, mind az importáló államban. A földgáz cseppfolyósítása, majd visszaalakítása ráadásul jelentős többletköltséget jelent, ami akár az olcsó tengeri szállítás árelőnyét is eltüntetheti. Ez utóbbi - ti. az importár mértéke – máris komoly problémákat vet fel a jellemzően érzékeny kelet-közép-európai piacokon, ellentétben például Japánnal. A jövőben a régióban két, folyamatban lévő projekt biztosítana

¹² Michal Baranowski, *Energy: Shale Gas Exports Could Be a Pillar of the Transatlantic Alliance*. Forrás: http://brussels.gmfus.org/files/2013/03/BF2013Views_Baranowski.pdf. Letöltés dátuma: 2013. július 12.

¹³ Forrás: <http://turner.house.gov/news/documentsingle.aspx?DocumentID=319118>. Letöltés dátuma: 2013. július 12.

lehetőséget LNG fogadására: a már épülő lengyelországi Swinoujscie-beli, valamint a horvát Krk-szigetre tervezett kikötők.¹⁴

Ajánlás

A fentiekből látható, hogy az amerikai földgáz-export lehetősége máris számos bizonytalansággal, kétséggel terhelt. Ami a fenti adatok és a Nabucco-bukás tükrében külpolitikai szempontból biztosan állítható, hogy az orosz exportnak jelenleg erősen kiszolgáltatott kelet-közép-európai régió államainak határozottan és koordináltan kell fellépniük

- a) az Egyesült Államoknál annak érdekében, hogy az Európát célzó földgázexport annak politikai, stratégia jelentősége miatt élvezzen különleges elbánást;
- b) EU-s partnereinknél és az európai intézményeknél annak érdekében, hogy a régióban a nemzeti földgázszállító infrastruktúrák között sűrű, arányos kapacitású, technikailag akadálymentesített, robosztus szállítóhálózat épüljön ki, mely alkalmassá teszi a térség államait, hogy kvázi egységes piacként lépjenek fel a jövőbeli exportórnél.

A fentiekben kulcsszerep juthat a közép-európai együttműködést 2013-ban prioritásként kezelő magyar külpolitikának.

Egyiptomi zavargások

Alig egy évvel az egyiptomi elnökválasztást követően ismét instabil helyzet alakult ki az észak-afrikai országban. A zavargások Egyiptomban június végén kezdődtek, a helyszín ismét az a szimbolikus jelentőségű Tahrír-tér, ahonnan a tömeg 2011-ben megbuktatta Hoszni Mubarak volt egyiptomi elnököt.

Június végétől kezdve Kairóban és más nagyobb városokban több százezres tömeg követelte a tavaly megválasztott iszlamista államfő Mohammed Murszi távozását a hatalomból. A kormányellenes tüntetők szerint Egyiptom első iszlamista államfője, annak ellenére, hogy korábban azzal kampányolt, hogy minden egyiptomi elnöke kíván lenni, elfelejtette mit ígért a választóinak és saját vallásos-iszlamista klientúráján kívül senkinek az érdekeivel nem foglalkozik. A tüntetések egy másik fő követelése volt a decemberben elfogadott új egyiptomi alkotmánynak a megváltoztatása. Az utcára vonuló tüntetők szerint ez az alkotmány nem legitim. Az alkotmány egy olyan vallásos irányzatot honosít meg, amely révén a nem muszlim egyiptomiak és további kisebbségi csoportok nem érezhetik biztonságban magukat.

A kormányellenes tüntetők szerint Murszi nem oldotta meg, sőt tovább fokozta azokat az akut társadalmi problémákat, amelyek ellen a Mubara-érában is megmozdultak. Az ilyen problémák közül főleg a gazdasági helyzet megoldatlansága, amit érdemes kiemelni. Az

¹⁴ Forrás: http://gurulohordo.blog.hu/2013/06/19/jut-e_az_olcso_amerikai_gazbol_exportra. Letöltés dátuma: 2013. július 12.

elmaradottság illetve a társadalmi megosztottság fennmaradása párosult továbbá azzal a ténnyel is, hogy a korábban kívülről egységesnek látszó iszlamista szárny egyre inkább megosztottá vált.¹⁵

A június végén kitört zavargások végül odáig fajultak, hogy a hadsereg megbuktatta Mohammed Murszit. A hadsereg átvette a hatalmat és Hazem el-Beblawi¹⁶ vezetésével átmeneti kormányt hoztak létre. Alelnöknek a korábbi tüntetések szimbolikus vezetőjét Moamed El-Baradeit nevezték ki.

Összességében nem tudni, hogy mi lesz a következménye a jelenlegi zavargásoknak. Az utóbbi hetekben Murszi hívei is ellepték az utcákat. Az ő véleményük szerint a megmozdulások mögött olyan külföldi érdekcsoportok állnak, akik számára nem előnyös, hogy Egyiptom elinduljon a demokratizálódás útján. Szerintük ebből a szempontból kiindulva érdekes, hogy a nyugati nagyhatalmak, beleértve az Egyesült Államokat és a közel-keleti országokat is nem nyilvánítottak egyértelműen véleményt a jelenlegi egyiptomi helyzetről.¹⁷

A hadsereg kitüntetett szerepére Egyiptom kapcsán nem lehet elégszer felhívni a figyelmet. A jelenlegi kormányellenes hangulat a hadsereg segítsége nélkül ugyanis nem vezethetett volna Murszi bukásához. Egyiptomban a hadsereg kitüntetett pozícióban van. Kiterjedt hatalommal rendelkező önálló entitás, amely önálló gazdasággal és széleskörű szekuláris bázissal rendelkezik. A hadsereg támogatása nélkül egyetlen vezető sem gyakorolhat hatalmat hosszútávon az országban. A hadsereg támogatásának megszűnése vezetett 2011-ben Mubarak, most pedig Murszi bukásához.

Ha összegezni szeretnénk, hogy mi vezetett Murszi népszerűségének csökkenéséhez, illetve ahhoz, hogy vele szemben Tamarrud (Ellenállás) koalíció névvel erős ellenzéki csoport állt fel a következő elemeket fontos kiemelni:

1. A gazdasági problémák megoldatlansága

A Mubarak ellen felszólaló tömeg jelentős hányadát azon egyiptomiak adták, akik a 2010-2011-ben jelentősen emelkedő gabonaárak miatt valóban az éhenhalás küszöbére jutottak. A választásokon a Muszlim Testvérek és hívei azzal kampányoltak, hogy ők rendbe teszik az egyiptomi gazdaságot, azonban az utóbbi egy évben komoly előrelépés nem történt, sőt az utóbbi hetekben megsaporodtak az áram kimaradások és több esetben benzinhoz sem lehetett hozzájutni. Ezek a problémák párosultak azzal, hogy az egyiptomi fiatalok (15 és 29 évesek) körében a munkanélküliségi ráta magasabb, mint 70 százalék.¹⁸

¹⁵ Noha 2011-ben egységesen léptek fel, ki kell emelni, hogy a szalafisták és az iszlamisták ideológiája között jelentős különbségek vannak és ezek a különbségek már az alkotmányozás során is felszínre törtek.

¹⁶ Hazem El Beblawi 77 éves egyiptomi liberális közgazdász, aki korábban a Mubarak által képviselt gazdasági irányvonal egyik legfőbb ellenzője volt.

¹⁷ http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2013/07/08/obama_administration_wont_call_egypts_coup_a_cou

¹⁸ <http://www.egyptindependent.com/news/final-issue-problem-unemployment-likely-worsen-egypt>

Murszi ezeket az égető problémákat nem oldotta meg, sőt az átlag egyiptomiakban egyre inkább egy olyan kép kezdett kialakulni, amely szerint az elnök, ahelyett, hogy bármit is tenne, csupán saját hatalmát kívánja bebetonozni.

2. A forradalmat elindító fiatalok kihagyása a döntéshozatalból

2011-ben a Tahrir-téren egy rendkívül heterogén tömeg értett abban egyet, hogy a Mubarak-éra ideje lejárt. A tüntetéseken azonban kiemelkedő szerepet játszottak az olyan fiatalok, akik a technológiai fejlődésnek köszönhetően egyre jobban elsajátították a nyugati értékrendet, illetve a demokráciáról vallott nyugati felfogást. Ezek a többnyire szekuláris, egyetemet végzett, a véleményformálásban fontos szerepet játszó fiatalok egy az iszlamizmus irányvonalához közeledő alkotmányt sem érznek magukénak. Ők az a liberális ellenzék, aki szerint semmilyen pozitív változás nem ment végbe Egyiptomban, a korábbi szekuláris diktatúrát egy vallásos szélsőségesek által vezetett hatalom váltotta fel.

3. Romló viszony a hadsereggel

A Muszlim Testvérek szinte minden pozícióra saját embereit nevezte ki, azonban a hadsereg esetében ezt nem tehették meg. A hadsereghez való lojalitás ugyanis nem engedi meg, hogy az ott fontos szerepet betöltő személyek politikai ideológiákhoz kötődjenek. Noha a hadsereg jelenlegi vezetőjét Al-Szisszit Mursziék nevezték ki, ennek ellenére nem köthető a politikai iszlámot támogatók körébe. A politikai elfogultság a hadseregben nem engedélyezett.¹⁹ Al-Szissziék pedig úgy érezték a jelenlegi hatalom nem folytatott velük párbeszédet, nem vonta be őket a hatalomgyakorlásba. Pozíciójukat azzal gyengíti, hogy jelentősen növeli a klérus szerepét.

4. Emberi jogok és a biztonság kérdése, növekvő nemzetközi kritika

Az instabilitást az országban Mursziéknak nem sikerült felszámolniuk. Keresztényeket és nőket érnek nap, mint nap atrocitások a nagyvárosokban, a Sínai-félszigeten pedig egyre romlik a biztonsági helyzet a különböző radikális szervezetek jelenléte miatt.

A gazdasági nehézségek pedig egyre inkább a felszínre hozzák a radikális cselekményeket, ezekkel szemben pedig nem tudják felvenni a harcot a rendvédelmi erők, mint ahogy ez kiderül abból is, hogy nem képesek kezelni a Sínai-félszigeten kialakult helyzetet, ahova az utóbbi években iszlamista fegyveresek és az al-Kaida támogatói fészkeltek be magukat.

5. Növekvő társadalmi ellentétek

2011-ben is jól látszott, hogy a Mubarak ellen fellépő ellenzéki erők egyáltalán nem tekinthetők homogénnek. A kormányellenes tüntetők pedig valamennyien kiemelték, hogy Murszi, ahelyett, hogy erősítette volna a társadalmi egységet, már személyénél fogva is megosztotta még a korábban egységesnek tekinthető iszlamista tábor is. A korábbi

¹⁹ Egyiptomban és számos más arab országban a hadsereg a szekuláris elit tagja, általában ők képeznek valamiféle ellentétet a klérussal szemben.

klasszikus társadalmi törésvonalak, pl.: a szekuláris-vallásos és a muszlim-kopt törésvonal erősebb, mint valaha. Az ilyen ellentétek párosulnak az egyre súlyosbodó elszegényedéssel.

A jelenlegi zavargások kapcsán nehéz biztosat állítani. Az bizonyosnak tekinthető, hogy most az utcákon az ellentüntetők között megtalálhatóak azok az emberek, akik 2011-ben elüldözték Mubarakot, azonban az azt követő időszakban csalódtak. Az is bizonyos, hogy ellentétben a korábban jellemző precedensekhez a hadsereg rögtön melléjük állt. A hadsereg támogatása nélkül Murszi eltávolítása nem lett volna megvalósítható.

A bizonytalanság elhúzódása semmiképp sem tesz jót a Nílus-menti országnak. A történeteknek továbbá van egy olyan olvasata is, mi szerint a demokratikusan megválasztott államfőt, katonai erők távolították el. Ha ebből indulunk ki, semmiképp sem tekinthető a demokratizálódás irányába tett lépésnek a katonai puccs. A legégetőbb probléma, pedig a gazdasági nehézségek jelentős mértékű felerősödése. Egy alapvetően a turizmusból és idegenforgalomból élő ország, szinte évek óta nem építhet erre az ágazatra. Az ENSZ legfrissebb jelentése szerint az összecsapások folytatása miatt olyan jelentős élelmiszerhiány alakulhat ki az országban, amelyet korábban ebben a térségben még nem tapasztaltak.²⁰ A kiszámíthatatlanság, valamint a turizmus egyik jelentős bevételi forrásának a Sínai-félszigetnek tűzfészekké alakulása, pedig tovább súlyosbítja a helyzetet.

A tüntetőkkel és az ideiglenesen megválasztott kormánnyal kapcsolatban kijelenthető, hogy nem kínáltak megoldást a helyzet rendezésére. Aggasztó az emberi jogok kérdése is az országban, főleg ha a kopt keresztények és a nők ellen végrehajtott erőszakos cselekményekre és a Sínai-félszigeten kialakult helyzetre gondolunk.

A horvát csatlakozás magyar aspektusai

Horvátország 2013.július elsejével az Európai Unió 28. tagállama lett. A magyar diplomácia a horvát csatlakozás ügyét kiemelt prioritásként kezelte. A Horvátországgal való csatlakozási tárgyalások lezárása nagyban köszönhető a 2011-es magyar soros elnökség kitartó munkájának.²¹

Háttér

Horvátország 2003-ban adta be csatlakozási kérelmét

2005-ben kezdődtek el a hivatalos egyeztetések

2011-ben az Európai Bizottság jóváhagyta Horvátország uniós csatlakozását, és javasolta, hogy a tanács zárja le az utolsó négy fejezetet a csatlakozási tárgyalásokon. Barroso megerősítette, hogy Horvátország várhatóan 2013. július 1-jén léphet be 28. tagállamként az Európai Unióba. A soros magyar EU-elnökség, amely prioritásai

²⁰ <http://hu.euronews.com/2013/07/11/egyiptom-elfogyhat-a-buza/>

²¹ <http://www.bruinfo.hu/cikk/20110131-magyarorszag-mestermuve-lehet-a-horvat-csatlakozasi-szerzodes-alairasa.html>

<http://www.bruinfo.hu/cikk/20110414-bovitesi-offenziva-meginditasat-kerte-orban-brusszelben.html>

között jelölte meg Horvátország csatlakozási tárgyalásainak befejezését, bejelentette: mindent megtesz a tárgyalások júniusi lezárása érdekében.

2011. június 30-án sikerült lezárni a 35 tárgyalási fejezet közül az utolsót is, így hivatalosan lezárultak a horvát csatlakozási tárgyalások.

2012. január 22-én a horvát EU népszavazáson a lakosság 66%-a a belépés mellett szavazott 44%-os részvétel mellett.²²

Magyarország számára Horvátország csatlakozása az Európai Unióhoz több szempontból nézve is előnyös, ahogy ez már az elnökségi stratégiában is megfogalmazásra került.²³

A következőkben azok a fő pontok kerülnek bemutatásra, melyben a szomszédos állam csatlakozásának legfőbb magyar előnyei megfogalmazhatóak:

1. A horvát csatlakozás elsősorban új és közeli piacokat jelent Magyarország számára.
2. Nagy előnyként könyvelhető el, hogy Magyarország évekig következetesen támogatta a Horvátország csatlakozását. Ebből kiindulva olyan kapcsolatot épült ki a két ország között, melynek köszönhetően európai partnerként tekinthet Magyarország Horvátországra, főleg jelentősnek tekinthető ezen aspektus a Magyarországot érintő uniós viták tekintetében.
3. Horvátország uniós csatlakozásával ledőlnek a vámhatárok: ez Magyarország számára azt jelenti, hogy az EU-tagállamok termékei, amelyekre eddig bevitelkor 20 százalékos vámot vetettek ki, mostantól vámmentesen áramolhatnak be az országba.
4. Megnyílik a horvát munkaerőpiac a magyar munkavállaló számára. Ez utóbbi főleg a határ menti régiók számára könyvelhető el jelentős eredményként, itt többnyire idénymunkákban vesznek részt a turizmusban a tengerparti területeken.
5. Talán legjelentősebb pontként a közép-európai együttműködés megerősödésének lehetősége emelhető ki. A régió országai a visegrádi országok segítségével az európai szövetségen belül egységesen léphetnek fel a régió érdekeiért, akár a nyugati-európai államokkal szemben is.
6. Előnyökkel jár a csatlakozás a horvátországi magyarság számára is.
7. További előnyök figyelhetők meg az energiapolitika területén is, hiszen a csatlakozással a tervezett LNG-terminál projekt uniós üggyé válik. Joggal várható, hogy ez által ennek létrehozása felgyorsul, amely Magyarország energiabiztonságának kérdését nézve nem tekinthető elhanyagolhatónak.
8. Az eddig is erős bilaterális kapcsolatok további mélyítését várhatjuk a horvát csatlakozástól.

²² <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11283616>

²³ http://www.eu2011.hu/files/bveu/documents/HU_PRES_EROS_EUROPA_HU.pdf

9. Jelentős előnyök prognosztizálhatók a mezőgazdasági szektorban. Első sorban Horvátország új felvevőpiacot jelent. A horvát mezőgazdasági piac védettsége jelentős akadályokat jelentett a magyar fél számára, ennek feloldása jelentős előnyt hoz a hazai félnek. A magyar agrárium és élelmiszeripar számos területe számára jelent új felvevő piacot a frissen csatlakozott szomszédos ország.

10. A horvát csatlakozás révén új tengeri kijáráttal bővül az Európai Unió, amely hosszabb távon szintén jelentős kereskedelmi előnyökkel járhat Magyarország számára is a kikötők közelsége miatt.

11. A horvát csatlakozásnak másrésről van biztonságpolitikai olvasata is, hiszen az uniós csatlakozás stabilitást hoz a korábban háborús konfliktussal borított Balkán számára.

Összességében kijelenthető, hogy Magyarország számára Horvátország csatlakozása jelentős lépésnek tekinthető mind politikai, mind gazdasági tekintetben. A két ország kitűnő kétoldalú kapcsolatainak köszönhetően a csatlakozás mind közép-, mind hosszútávon prognosztizálható előnyökkel jár Magyarország számára. Ezek közül mindenképp érdemes kiemelni, a közép-európai régió súlyának felértékelődését, mely hosszabb távon meghatározó lehet a közép-európai országok Európai Unión belüli külpolitikai stratégiáját tekintve. Fontos kiemelni, hogy Horvátországgal, egy olyan tagállammal bővült az Európai Unió, akivel kapcsolatban joggal számíthatunk arra, hogy a Magyarországgal barátságos tagállamok körét bővíti majd.